

NAUKA O DŘEVĚ

Připravil: Vavrčík H.

Fyzikální vlastnosti dřeva

přednáška

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Podpořeno projektem Průřezová inovace studijních programů Lesnické a dřevařské fakulty MENDELU v Brně (LDF) s ohledem na discipliny společného základu (reg. č. CZ.1.07/2.2.00/28.0021) za přispění finančních prostředků EU a státního rozpočtu České republiky.

Charakteristiky dřeva jako materiálu

Anizotropie

= na směr závislé vlastnosti

Pórovitost

= porézní materiál

Hygroskopicitá

= schopnost měnit svoji vlhkost podle podmínek prostředí

Nehomogenita

= různorodost na submikroskopické , mikroskopické i makroskopické úrovni

Vlhkost dřeva

definice

Vlhkost dřeva = množství vody (hmotnost) ve dřevě vztažená k hmotnosti dřeva téhož vzorku

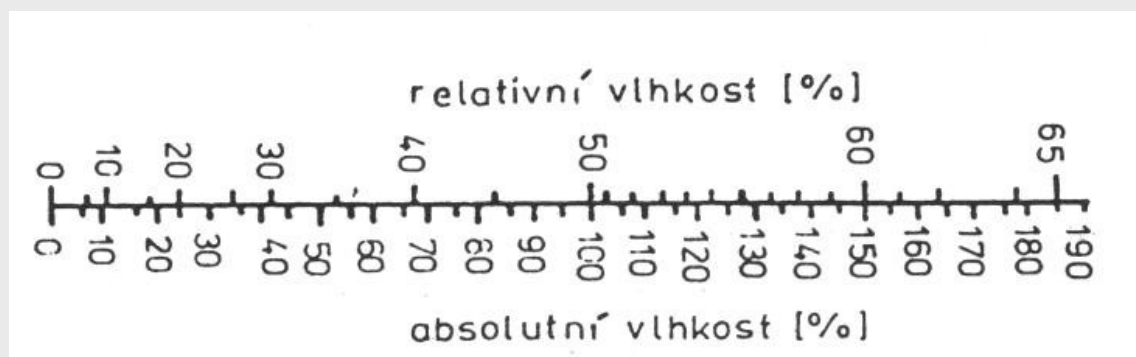
Absolutní vlhkost dřeva

$$w_{abs} = \frac{m_w - m_0}{m_0} \cdot 100 \text{ (\%)}$$

Relativní vlhkost dřeva

$$w_{rel} = \frac{m_w - m_0}{m_w} \cdot 100 \text{ (\%)}$$

Vlhkost dřeva

Nomogram pro vzájemný převod absolutní a relativní vlhkosti dřeva

Vlhkost dřeva

Průběh vlhkosti v kmeni rostoucích stromů v průběhu roku.

a – borovice

b – smrk

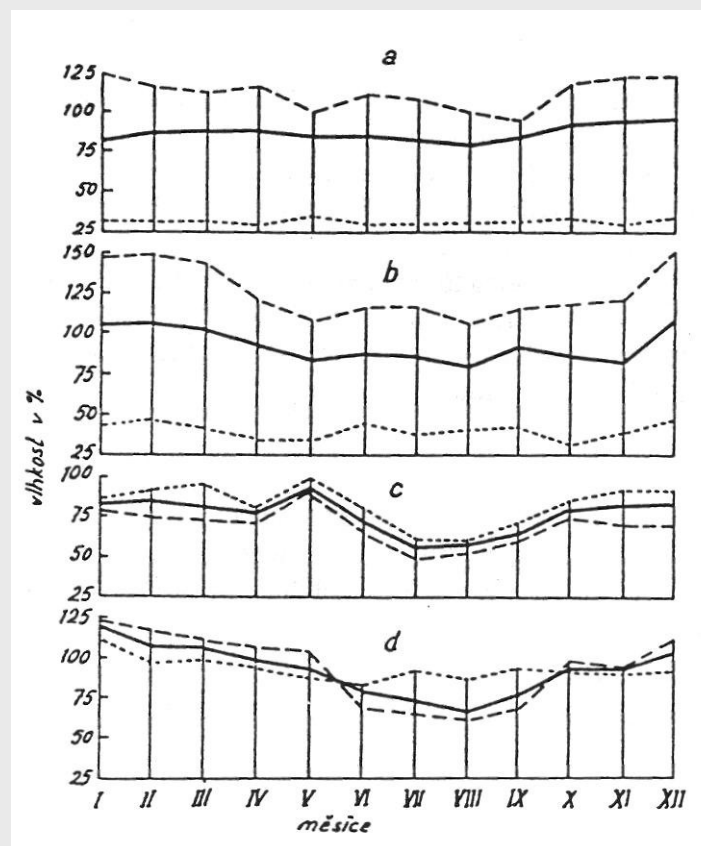
c – bříza

d – osika

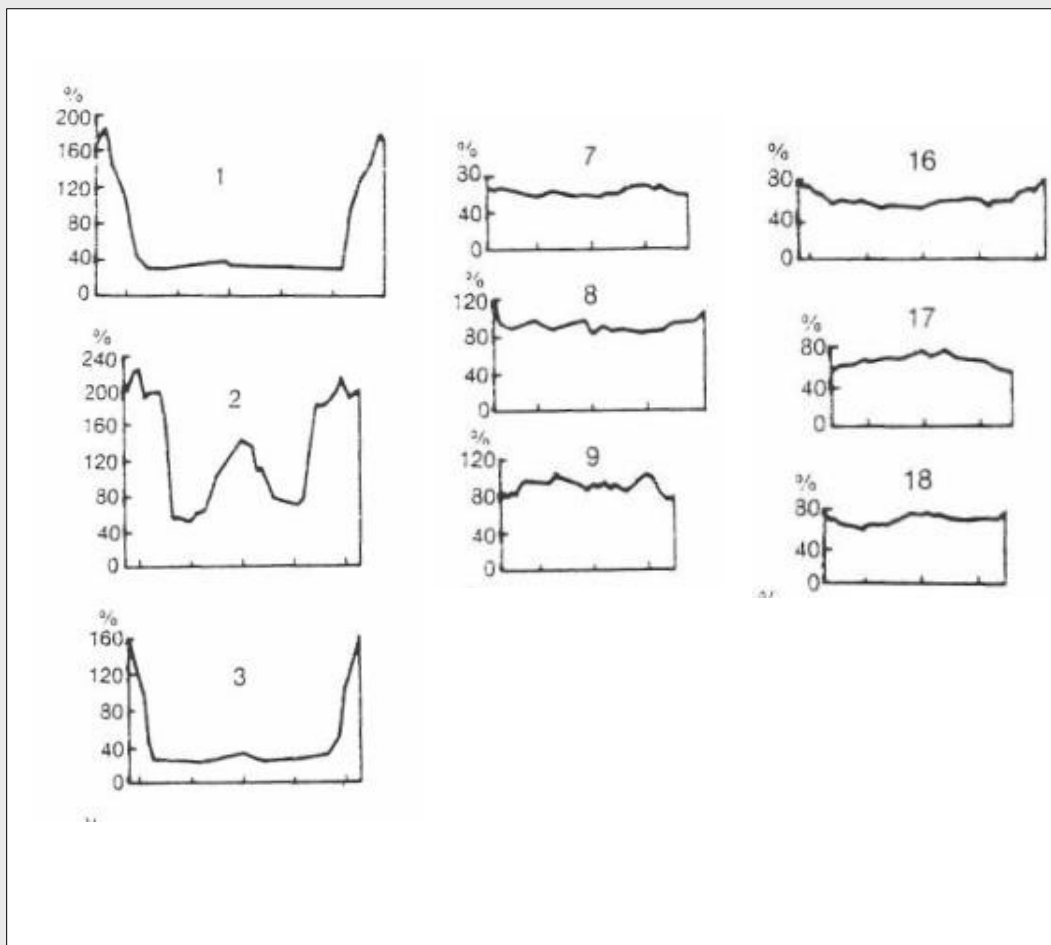
--- běl (obvod),

... jádro,

— průměrná

Vlhkost dřeva

*Variabilita vlhkosti dřeva
po průměru kmene.*

1 – smrk

2 – jedle

3 – borovice černá

7 – dub

8 – kaštanovník

9 – jilm

16 – buk

17 – habr

18 – javor

Rozdělení dřeva podle vlhkosti

- a) **dřevo mokré** ($w > 100 \%$)
- b) **dřevo čerstvě skácené** ($w = 50\text{--}100 \%$)
- c) **dřevo vysušené na vzduchu** ($w = 15\text{--}22 \%$)
- d) **dřevo vysušené na pokojovou teplotu** ($w = 8\text{--}15 \%$)
- e) **dřevo absolutně suché** ($w = 0 \%$)

Technická vlhkost dřeva

- a) *výrobní*
- b) *provozní*

Doporučeno: *výrobní = provozní*

Typy vody ve dřevě

a) chemicky vázaná

- součást chemických sloučenin

b) voda vázaná (hygroskopická) ($w = 0\text{--}MH \%$)

- v buněčných stěnách

c) voda volná (kapilární) ($w > MH$)

- v lumenech a mezibuněčných prostorech

Mez nasycení buněčných stěn (MNBS)

- BS plně nasycena vodou a lumen bez vody

Mez hygroskopicity (MH)

= RVD, kterou dřevo dosáhne při dlouhodobém vystavení prostředí s rel. vlhkostí vzduchu 99,5 %

- přibližně $w = 30 \%$

Metody měření vlhkosti dřeva

I – Přímé metody

a) gravimetrická (váhová) metoda

1. zjištění hmotnosti vlhkého vzorku dřeva (m_w)
2. sušení vzorku při $103 \pm 2 \text{ °C}$ → zjištění hmotnosti abs. suchého vzorku (m_0)
3. vážení každé 2 h dokud změna hmotnosti není nižší jak 0,02 g, resp. 1 %.

+ vysoká přesnost

– časová náročnost

– náročnost na přípravu zkušebních těles

Metody měření vlhkosti dřeva

b) destilační

1. piliny do baňky s kapalinou (xylén)
2. zahřívání
3. kondenzace vypařené vody – zjištění objemu vody

Metody měření vlhkosti dřeva

II – Nepřímé metody

c) měření elektrickými vlhkoměry

- jiné rozsahy pro různé dřeviny (hustoty)

i) odporové

- s rostoucí w (do MH) klesá el. Odpor
- použitelné pro $w = 5\text{--}30\%$, přesnost $\pm 1\%$

ii) dielektrické

- rozsah $w = 0\text{--}30\%$

Navlhavost dřeva

Rovnovážná vlhkost dřeva (RVD)

- ustálená vlhkost dřeva uloženého v prostředí s konstantními podmínkami prostředí

Stav vlhkostní rovnováhy (SVR)

- stav, kdy dřevo vlhkost ani nepřijímá, ani neodevzdává

Adsorpce

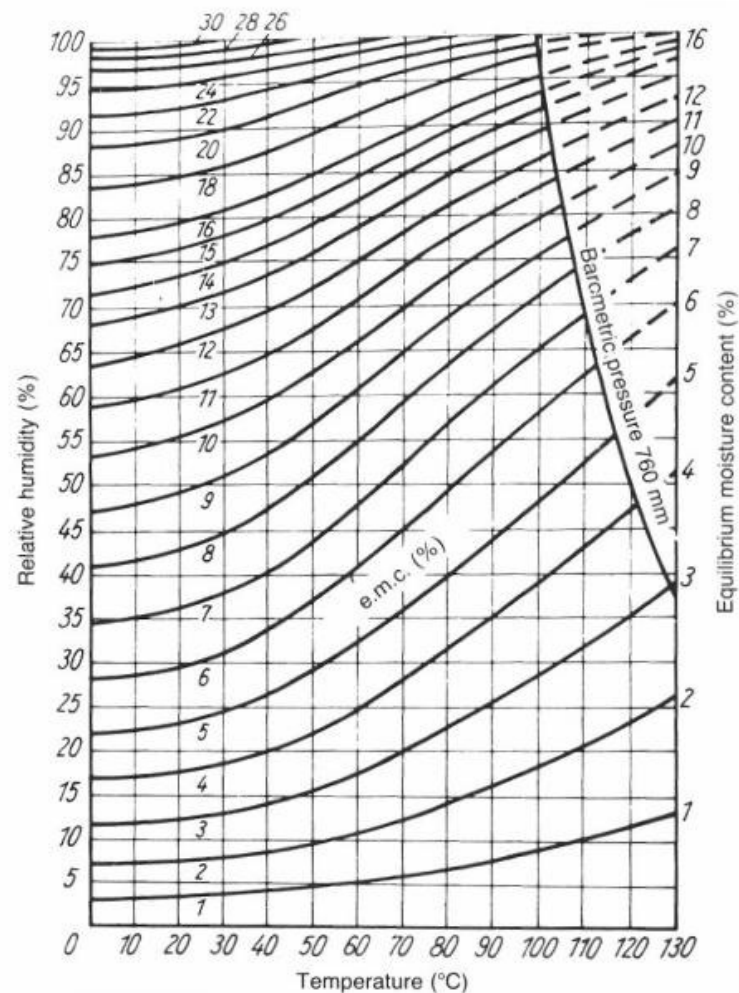
- je-li vlhkost dřeva je nižší než odpovídá SVR → dřevo přijímá vodu ve formě vodní páry

Desorpce

- je-li vlhkost dřeva je vyšší než odpovídá SVR → dřevo ztrácí vodu ve formě vodní páry

Navlhavost dřeva

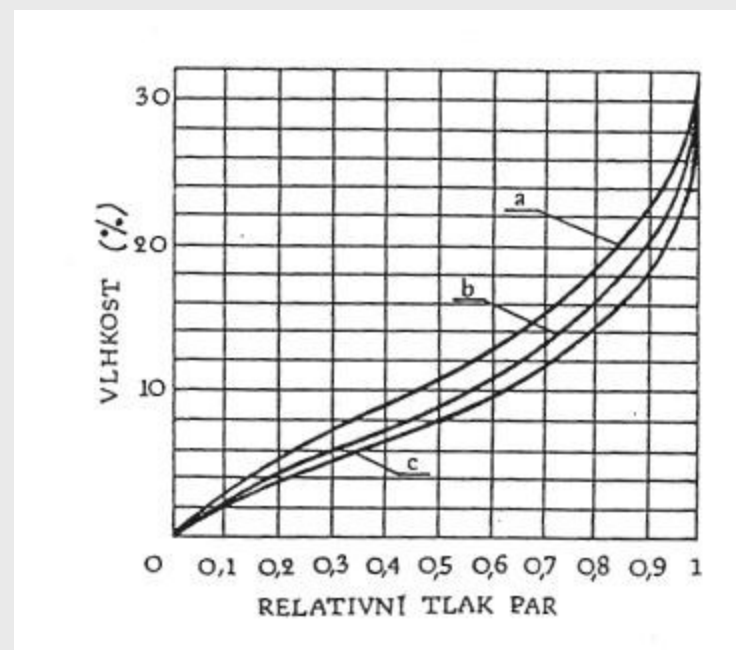
*Isohygrické křivky –
závislost RVD na teplotě
a relativní vlhkosti
vzduchu.*

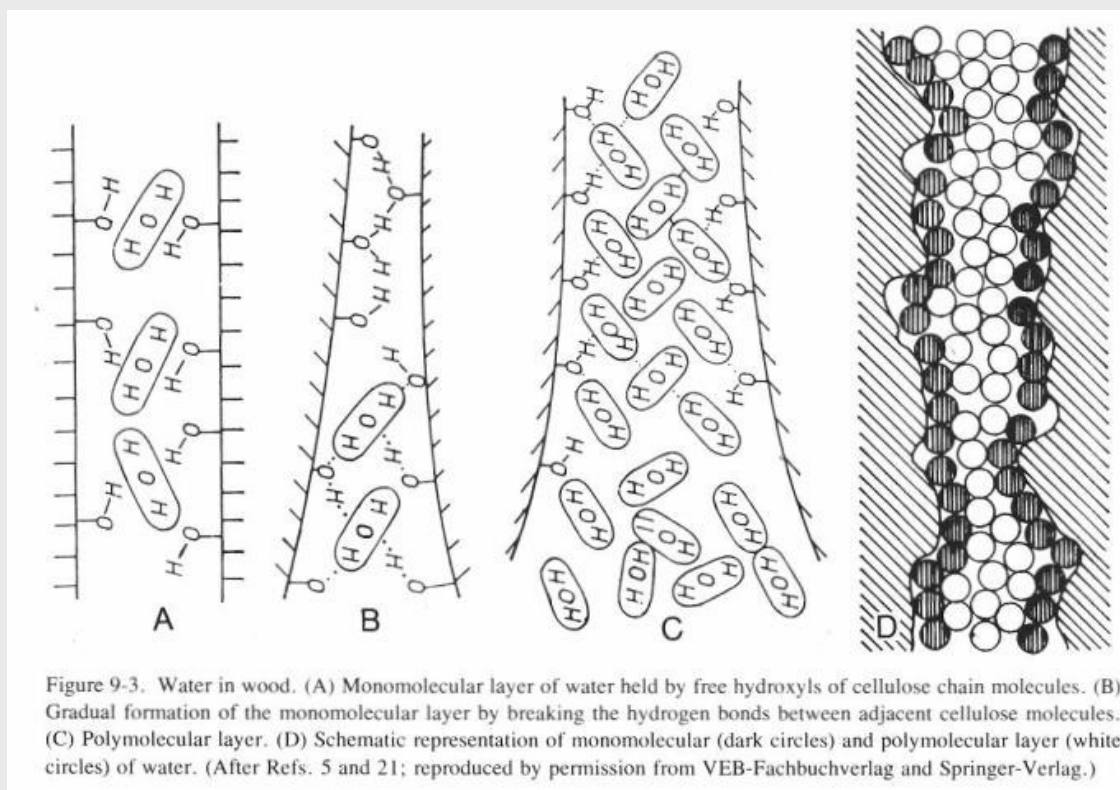
Navlhavost dřeva

Hystereza sorpce

- proces adsorpce/desorpce je vratný, ale ne po stejné křivce

Navlhavost dřeva

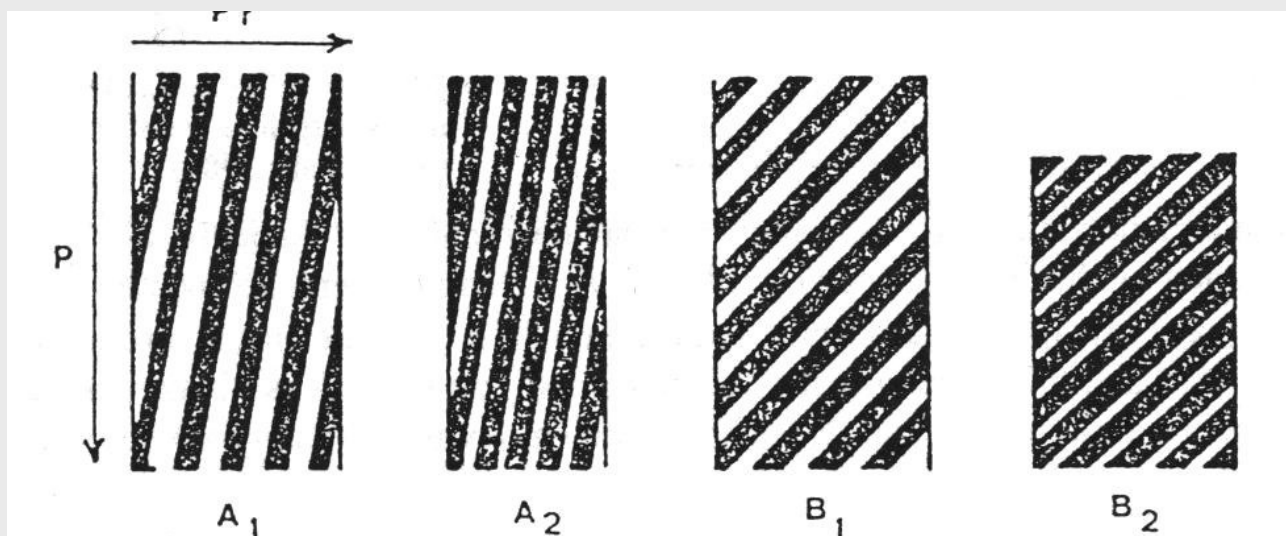

Bobtnání a sesychání dřeva

Při změně vlhkosti dřeva v oblasti vody vázané

→ *rozměrové změny*

Jedná se o důsledek přibližování/oddalování fibril.

Bobtnání a sesychání dřeva

Bobtnání

= schopnost dřeva zvětšovat svoje rozměry vlivem zvyšování vlhkosti dřeva v oblasti vody vázané

- lineární, plošné, objemové

$$\alpha_i = \frac{\alpha_{iw_2} - \alpha_{iw_1}}{\alpha_{iw_1}} \cdot 100 (\%)$$

Celkové bobtnání

- od 0 % až do MH

Částečné bobtnání

- v kratším intervalu

Vyjadřuje se podílem změny rozměru vůči původní hodnotě (v %).

Bobtnání a sesýchání dřeva

Koeficient bobtnání

$$K_{\alpha_i} = \frac{\alpha_i}{w_2 - w_1} \text{ (%/1 \%)}$$

Celkové bobtnání v jednotlivých směrech

α_i : 0,1–0,4 %

α_r : 3–6 %

α_t : 6–12 %

Diferenciální bobtnání

$$\alpha_{\text{dif}} = \alpha_t / \alpha_r$$

- s rostoucí hustotou se snižuje
- běžně 1–3,5

Bobtnání a sesýchání dřeva

Rozdělení dřev dle objemového sesýchání

a) málo sesýchavá $K < 0,4$

- tis, OL, VR, TP, KS, AK

b) středně sesýchavá $K = 0,4–0,47$

- BO, SM, JD, DB, JM, JS, JV, OR, JR

c) hodně sesýchavá $K > 0,47$

- MD, BR, BK, HB

Bobtnání a sesýchání dřeva

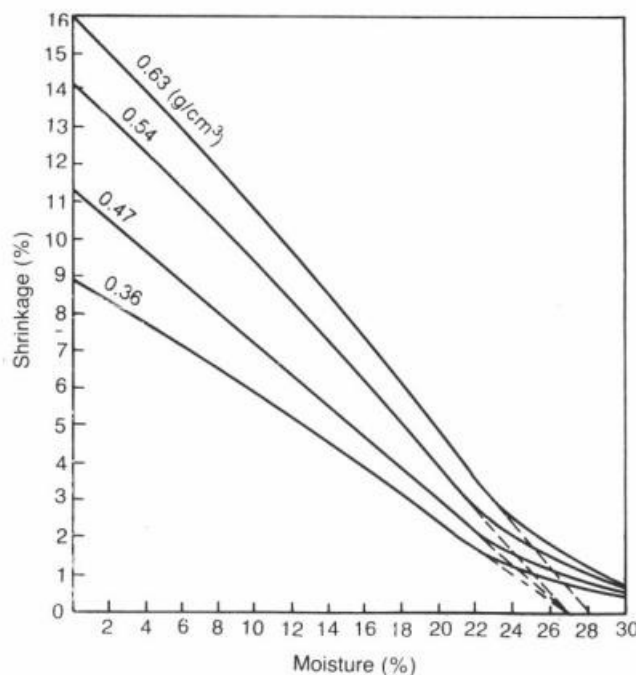

Figure 10-2. Relationships of volumetric shrinkage and moisture content of pine wood of varying density. (After Ref. 40).

Závislost mezi objemovým sesýcháním a vlhkostí při různých hustotách dřeva borovice.

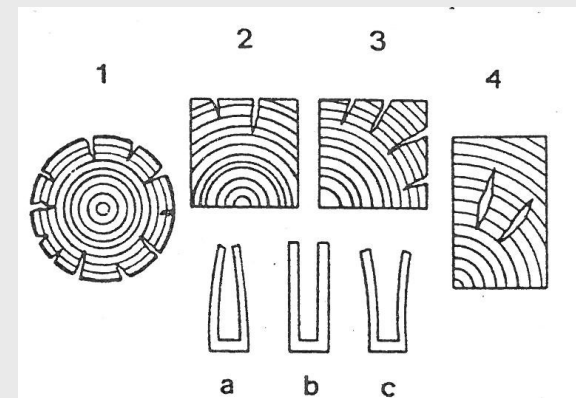
Vnitřní napětí při vysychání dřeva

Při vysychání vznikají ve dřevě **vnitřní napětí**

– důsledek nerovnoměrného sesychání dřeva

– dvě složky:

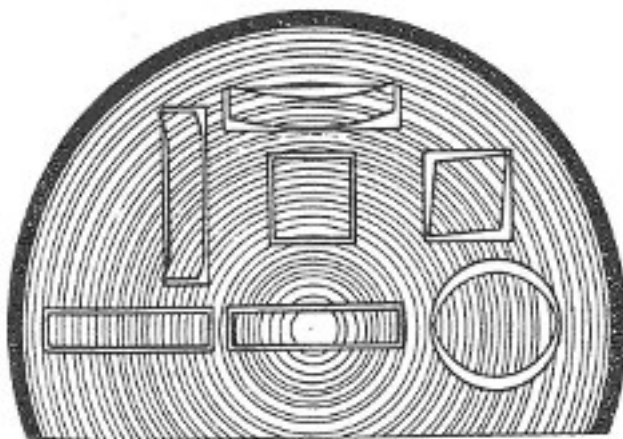
- *vlhkostní napětí*
  - jsou dočasná – zanikají po vyrovnání vlhkosti
- *zbytková napětí*
  - jsou trvalá
  - při rychlém sušení jim nelze zabránit

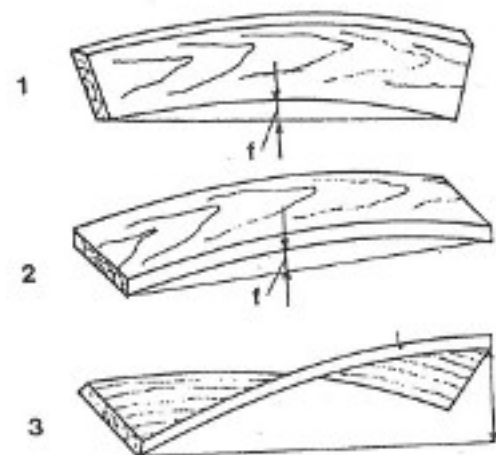
Obr. 135: Důsledky vnitřních napětí ve dřevě (podle Perelegina 1965). 1 - 3 - povrchové výsušné trhliny, 4 - vnitřní trhliny, a - c příklady vidličkové zkoušky, a - v sortimentu je na povrchu tlakové a uvnitř tahové napětí, b - sortiment bez vnitřních napětí, c - v sortimentu je na povrchu tahové a ve vnitřních vrstvách tlakové napětí.

Borcení

V důsledku anizotropie při sesýchání (bobtnání) dochází ke změnám tvaru sortimentu, tj. k **borcení**.

Obr. 136: Příklady příčného strukturního borcení výřezů rozdílných tvarů z různých míst příčného průřezu kmene (podle Kollmanna 1951)

Obr. 137: Příklady podélného borcení leživa (podle Ugoleva 1986). 1 - obloukové prohnutí po hraně desky, 2 - obloukové prohnutí po šířce desky, 3 - stočení desky, t - velikost deformace vzhledem k podélné ose desky

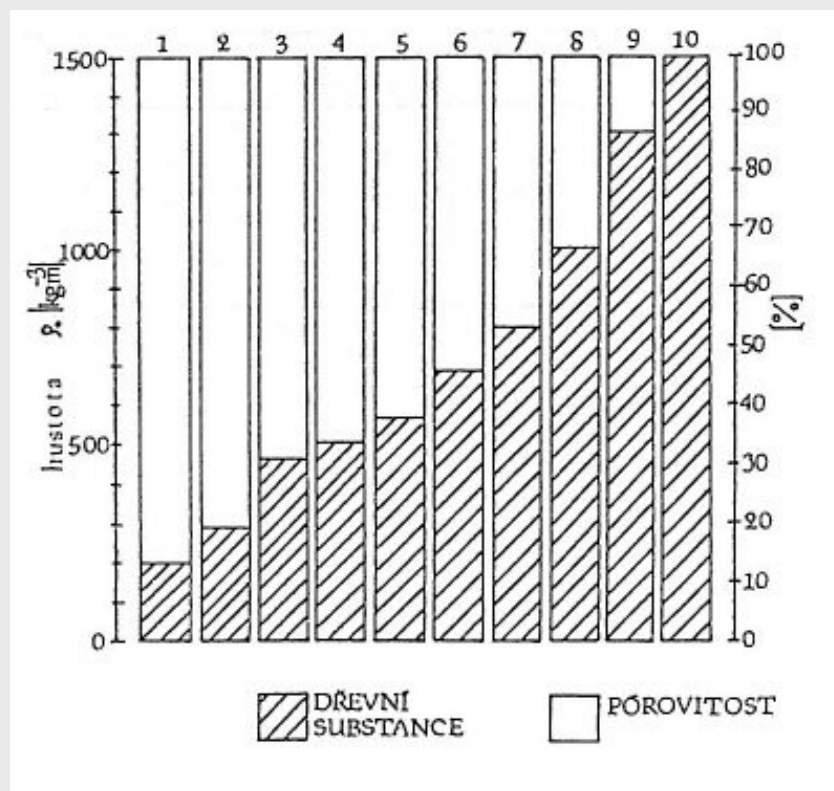
Hustota dřeva

Hustota dřevní substance

= hmota buněčných stěn bez submikroskopických dutin

- 1460–1570 kg·m⁻³

- průměrná hodnota pro všechny dřeviny: 1530 kg·m⁻³

Hustota dřeva

Hustota dřeva

a) absolutně suchého

$$\rho_0 = \frac{m_0}{V_0}$$

b) při dané vlhkosti

$$\rho_w = \frac{m_w}{V_w}$$

S rostoucí vlhkostí dřeva hustota dřeva při dané vlhkosti roste.

Hustota dřeva

Hustota dřeva

c) reduková

- udává kolik sušiny se nachází v nabobtnalém objemu dřeva

$$\rho_{rw} = \frac{m_0}{V_w}$$

d) konvenční

- speciální případ redukové

$$\rho_k = \frac{m_0}{V_{max}}$$